Koncepcia výučby sociológie práva na Katedre sociológie FF UK v Bratislave

Katedra sociológie FF UK je na Slovensku najstarším akademickým sociologickým pracoviskom s tradíciou siahajúcou do roku 1924. Viacerí autori konštatujú, že vývin sociológie veľmi citlivo reaguje na vývojové trendy celej spoločnosti. Veľmi dobre sa to dá sledovať i na vývoji sociológie na FF UK z hľadiska organizačného, personálneho, z hľadiska materiálneho vybavenia i z hľadiska štruktúry výučby. Spoločenský vývoj v poslednom desaťročí viedol k zavedeniu mnohých nových odborných predmetov najmä aplikačného charakteru. Od akademického roka 2002-2003 sa opäť vyučuje aj sociológia práva ako voliteľný predmet v rámci magisterského študijného odboru sociológia[1].

Kurz *sociológia práva* nadväzuje na kurz *základy právneho systému* (ktorého účelom je priblížiť právnu terminológiu a poskytnúť základné poznatky z oblasti vybraných právnych odvetví ako rodinné právo a pod., relevantným vo vzťahu k odvetvovým sociológiám). Kurz nadväzuje aj na základné poznatky nadobudnuté štúdiom iných odborných predmetov (všeobecná sociologická teória, metodológia sociológie) a akcentovaním práva ako významného determinanta spoločenských procesov rozširuje znalosti nadobudnuté v kurzoch zameraných na oblasť sociológie politiky, sociológie sociálnych problémov, kriminológie, sociológie rodiny a sociológie verejnej mienky, čím posilňuje schopnosť komplexného prístupu ku skúmaniu sociálnej skutočnosti. Za kľúčové pokladáme zohľadňovanie väzieb medzi právnym systémom, spoločnosťou, hospodárstvom a politikou.

Sociológia práva sa často vymedzuje ako disciplína skúmajúca vzťah medzi právom a spoločnosťou. V literatúre sa často uvádzajú tri základné modely[2] takéhoto vzťahu:

1. *Autonómny model*, podľa ktorého je právo nezávislé od spoločnosti a môže, ba dokonca musí byť skúmané a pochopené nezávisle od sociálneho kontextu, povedzme ako matematika, v ktorej platia rovnaké zákonitosti v Taliansku rovnako ako v Číne alebo Grónsku.
2. Podľa *homologického modelu* právo i spoločnosť majú rovnaký pôvod a nemožno ich poznať a pochopiť nezávisle jedno od druhého. Dovedené do extrému, tento model môžeme interpretovať tak, že právo nie je nič iného ako reflexia konkrétneho sociálneho poriadku.
3. Napokon v súčasnosti najrozšírenejšie chápanie, z ktorého vychádza koncepcia výučby kurzu, zodpovedá *interaktívnemu modelu*: Právo tak ako spoločnosť majú viaceré jedinečné a nezávislé dimenzie, avšak majú aj časti, v ktorých prebieha intenzívna interakcia a vzájomné, reciprocné ovplyvňovanie.

Dôraz sa pri výučbe kladie na posilnenie schopnosti študentov aplikovať sociologickú metodologickú a teoretickú výbavu na oblasť právnosociologických javov. Menej sa kladie dôraz na dejiny a vnútornú teoretickú diverzifikáciu odboru (tie si môžu študenti kedykoľvek doštudovať z českých učebníc). Posluchačom sa snažíme predstaviť aplikačné a gnozeologické možnosti sociológie práva. Pri jednotlivých témach sú najprv predstavené základné teoretické koncepty, potom prechádzame k aplikačnej stránke, v rámci ktorej sú predstavené možnosti a hranice sociologického skúmania, najmä metodologické možnosti. Toto ilustrujeme analýzou vybraného zahraničného výskumu, pričom čerpáme z materiálov najmä poľskej a angloamerickej proveniencie. Tak ako v ostatných odvetviach sociológie, aj tu chýbajú preklady aspoň najvýznamnejších prác klasických, ako aj súčasných autorov.

V priebehu kurzu sú študenti vedení k tomu,

- aby boli schopní v spoločnosti rozlišovať a vyhľadávať právnosociologické fenomény,
- aby boli schopní tieto fenomény zasadiť do konceptuálneho rámca a zvoliť adekvátny metodologický aparát a postup pre skúmanie a interpretáciu výsledkov,
- aby dokázali rozumieť právnej terminológii a akceptovať paradigmálnu odlišnosť textov písaných právnikmi, a tak boli pripravení vstupovať do vzájomných diskusií,
- aby sa dokázali zorientovať v oblasti špecializovaných vedeckých inštitúcií.

Kurz v súčasnosti prebieha v rozsahu dvoch hodín v týždni, hodnotený je zápočtom na základe aktívnej účasti na výučbe a seminárnej práce.

Do kurzu sociológia práva sú v súčasnosti zaradené tieto problémové okruhy:

- predmet sociológie práva a jej pozícia v systéme vied, vývoj a štruktúra disciplíny,
- funkcie a dysfunkcie práva, vzťah práva a spoločnosti (právo a sociálna zmena, právo a sociálne inžinierstvo, legislatívna politika a kvantitatívne skúmanie tvorby práva, transformácia právneho poriadku, inštrumentalizácia práva),
- otázky legitimity práva a právneho poriadku a problematika postmoderny,
- vymedzenie právneho systému, právo verzus neprávne normatívne systémy, postoje k právu, právne vedomie, právna komunikácia, právna socializácia,
- sociológia právnických povolaní a právnosociogické otázky súdnictva.

Okrem realizácie kurzu *sociológia práva* je súčasťou výučby aj písanie výskumných projektov[3] a diplomových prác, teda samostatná práca študentov.

Jedným z faktorov ovplyvňujúcich záujem študentov o právnosociologicky tematizované ročníkové a diplomové práce je aj schopnosť syntetizovať právnu stránku skúmaných javov. Ako výraznejší determinant sa však ukazuje skôr nedostatok vhodnej odbornej literatúry, či už pôvodnej alebo prekladovej, čo kladie oproti iným témam zvýšené nároky a je výzvou na odvahu študentov pustiť sa do neznámeho terénu.

Význam výučby tohto predmetu v študijnom odbore sociológia môžeme vidieť vo viacerých rovinách, za najdôležitejšie efekty môžeme pokladať zvýšenie profesionálnych zručností absolventov odboru a formovanie právneho vedomia odbornej verejnosti. Prostredníctvom odborne pripravených absolventov takto zameraného kurzu je podmienená ďalšia reprodukcia

---

[1] Ako ma upozornil PhDr. Ľ. Turčan, CSc., ktorému touto cestou ďakujem, sociológiu práva na Katedre sociológie FF UK v Bratislave prednášal prof. Anton Štefánek v období etablovania pracoviska.

[2] Friedrichs, D. O.: Law in Our Lives. Roxbury Publishing, Los Angeles 2001, s. 6.

[3] Výskumný projekt vypracúvajú študenti pod vedením školiteľa v treťom ročníku, resp. v 5. a 6. semestri štúdia a je podmienkou postupu do vyššieho semestra.

a rozvoj tejto vednej disciplíny a dá sa povedať, že je i uľahčená distribúcia poznatkov a určité formovanie právneho vedomia aj širšej verejnosti.

Pre ďalšie zvyšovanie kvality výučby sociológie práva ako predmetu sa javí *conditio sine qua non* rozvoj sociológie práva ako disciplíny. V blízkom horizonte vidím ako nevyhnutné:

1. štúdium a zhodnotenie zahraničných poznatkov z oblasti teórie a uskutočnených právnosociologických výskumov s patričnými publikačnými výstupmi,
2. otvorenie odbornej diskusie a hľadanie spoločného jazyka s reprezentantmi rôznych vedných disciplín za účelom komplexného skúmania korelácie práva a ostatných spoločenských javov a procesov,
3. pri interpretácii prekonanie paternalistického modelu právnej a politickej kultúry[4],
4. networking – pravidelný kontakt a vedeckú spoluprácu predovšetkým medzi sociológmi a právnikmi, vytvorenie komunikačnej siete nielen medzi výskumnými a akademickými inštitúciami, ale aj subjektami „uvádzajúcimi právo do života“, napr. reprezentantmi právnických profesií a nadviazanie pravidelného kontaktu s nadnárodnými inštitúciami[5],
5. realizáciu pôvodných slovenských empirických výskumov a participáciu na komparatívnych medzinárodných výskumoch právnych fenoménov,
6. zverejňovanie a šírenie vedeckých a odborných poznatkov.

Silvia Capíková

[4] Týmto výrazom rozumieme prekonanie rozšírenej predstavy práva ako univerzálneho prostriedku riešiaceho sociálno-ekonomické problémy bez zohľadnenia ostatných, najmä sociálnych determinantov aktuálne aj perspektívne ovplyvňujúcich život spoločnosti.

[5] Mám tu na mysli predovšetkým Research Committee for Sociology of Law, ktorý bol zriadený na pôde Medzinárodnej sociologickej spoločnosti v roku 1962, a zapojenie sa do jeho aktivít najmä v rámci pracovných skupín, ktorých je po vyše 40 rokoch jeho existencie už deväť.